

WINDT SZANDRA

2013, az emberkereskedelem elleni fellépés éve Magyarországon

„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen,
megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni,
valamint szolgaságban tartani.
Tilos az emberkereskedelem.”
Magyarország Alaptörvénye III. cikk (1)

„Hollandiában Magyarországot már az első számú forrásországgként tartják nyilván az EU-n belül: vagyis Európából innen érkezik a legtöbb prostituált Hollandiába – amellett, hogy Magyarország fontos tranzitszerepet is betölt a keletről nyugatra irányuló emberkereskedelemben. A magyaroknak külön ut-cája van Amszterdamban: a Molensteeg, ahol kizárólag magyar roma nők dolgoznak a kirakatok mögött.”¹

„Gumi nélkül, olcsón elvállalnak bármit – ilyen rossz a hírük a Hollandiában prostituáltként dolgozó magyar lányoknak. Akik egyre többen vannak, és egyre gyakrabban válnak emberkereskedők áldozataivá. A holland segítő szervezetek és a hatóságok is megviselt, gyakran bántalmazott, állandóan ha-za vágyó nőknek látják őket, akiket könnyen sakkban tartanak a stricik, és nem tesznek fejjelentést.”²

„Peter Rüegger, a zürichi rendőrség vezető nyomozótisztje azt mondja: óriási gondokat okoz nekik az utcai prostitúció. A Sihl folyó partján alakították ki a város türelmi zónáját, azon kívül tilos a prostitúció. »Annyira sok a magyar prostituált, hogy már számolni se bírjuk, naponta növekszik a lányok száma. Tavaly már 1050 'kezdőről' tudtunk, közülük 499 magyar; míg 2003-ban csak 94 magyar nő volt a látókörünkben, vagyis megnégyszereződött a számuk.«³

1 Magyar lányok az európai kurvalétra alján. [origo], 2012. október 12. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20121011-magyar-roma-prostituáltak-hollandiában-nyiregyhazarol-amszterdamba.html>

2 Wirth Zsuzsanna: Húsz perc szex, húsz euró – magyar prostituáltak Amszterdamban. [origo], 2012. november 16. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20121114-egyre-tobben-vannak-hollandiában-a-magyar-prostituáltak-akik-emberkereskedelem-aldozatai.html>

3 Ónody-Molnár Dóra: Magyar lányok minden sarkon. Nol.hu, 2011. szeptember 24. http://nol.hu/belfold/20110924-magyar_lanyok_minden_sarkon

Az iménti cikkek alapján sajnálatos tény: Svájcban, Hollandiában és Németországban a magyar lányok túlságosan is „ismertek”, kétes hírüket a helyi prostitúcióban betöltött nagy szerepük alapozta meg. Amszterdam Nyíregyháza (Molensteeg) utcája nem éppen a névadó város és így hazánk imázsának öregbítését szolgálja. A zürichi, müncheni, utrechtli utcákon látható, dolgozó, gyakran emberkereskedők áldozatává vált magyar nők a probléma nagyságát jelzik.⁴ Ezek mellett egyre gyakoribbak a kecsgetető ajánlattal induló külföldi (újabbán már nemcsak szexuális jellegű) „munkák” is, amelyek sok esetben súlyos visszaéléseket és kizsákmányolást jelentenek a valóságban, nemcsak határainkon túl, de hazánk területén is.⁵ Ezek mind sürgető szükségességét fejezik ki annak, hogy az emberkereskedelem egyre riasztóbb hazai megjelenésére minél adekvátabb válaszok szülessenek.

2013-ban ért be az a többéves munka, amely az emberkereskedelem, annak mind a szexuális, mind a munka célú kizsákmányolása ellen hatékony, időszerű, az európai uniós normákkal harmonizáló jogszabályi környezet kialakítására törekedett.

2013-ban egy egyezmény és egy irányelv lett a hazai jog szerves része, régi restanciái voltak ezek a hazai jogalkotóknak. Az új Btk. hatálybalépésével azonban a teljes jogharmonizáció megtörtént. Továbbá 2013. június 20-án lépett hatályba a 2013 és 2016 közötti négy évre szóló, 1351/2013-as számú kormányhatározat, azaz az *Emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2013–2016 közötti nemzeti stratégia*. A következőkben ezek bemutatására kerül sor.

Az emberkereskedelem jellemzői

Az emberkereskedelem elleni fellépéshez elengedhetetlen a jelenség nagyságának, összetettségének, hátterének, modus operandijának ismerete.

Az emberkereskedelem jellemzőinek, az összefüggéseinek feltárása során a kutatónak nagyon nehéz dolga van. A magas latencia, valamint a rendelkezésre álló kevés adat híján nehéz a „valós” képet megrajzolni. Több adat áll rendelkezésre az emberkereskedelem és kísérőjelenségei kapcsán, ezek azonban ritkán köthetők össze. Az emberkereskedelemtől az igazságszolgáltatás területén a Ro-

⁴ A probléma nagyságára utal az is, hogy a holland Comensha civilszervezetnek magyar nyelvű oldala is van, amelyen számos információ, telefonszám olvasható. <http://www.hogyantovabb.info/mi-az-az-emberkereskedelem>

⁵ Lásd erről például Munk Veronika: Angliai munka helyett bűdös matrac jutott. Index.hu, 2013. július 8.

http://index.hu/belfold/2013/07/08/angliai_epitoipari_munka_helyett_egy_budos_matrac_jutott/#

botzsaruból, az Enyübsből és a bírósági statisztikákból tájékozódhatunk. Az áldozatsegítés területén rendelkezésre álló adatok az igazságszolgáltatásával szemben, a napi, „valós” képet mutatják. A krízisintervenció központok nyilvános adatai mellett az áldozatsegítő szolgálat, valamint az egyes civilszervezetek által nyilvántartott adatok az áldozati oldalról közelítik meg a jelenséget.⁶

A családok átmeneti otthonai, valamint a gyermekotthonok és javítóintézetek adatai szintén sokat segíthetnek a hazai jelenség megismerésében, hiszen számos esetben bekerülési okként, illetve kockázati tényezőként szerepelnek az emberkereskedelem kísérő jelenségei. Megemlítendő még: a kísérő nélküli kiskorúak az emberkereskedelem speciális áldozati körét adják, róluk a bicskei befogadóállomáson tudhatunk meg többet. Ezek mellett határainkon túl a hazai külképviseleteket megkereső áldozatok (és a sérelmükre fellépő elkövetők) jellemzőinek pontos rögzítése szintén fontos információval szolgál a jelenség megismeréséhez.

A különböző, szerteágazó információk miatt egyértelmű, hogy „*az emberkereskedelem büntette, hasonlóan más bűncselekményekhez, nem ítéltető meg pusztán a statisztikai adatok alapján*”⁷.

Amit biztosan tudunk: a bevezetőben említett szexuális célú kizsákmányolás a legjelentősebb szelete az emberkereskedelem jelenségének, mindamelllett a munkaerő-kizsákmányolás sem elhanyagolható.⁸

A két típus az áldozatok nemében, korában, a „foglalkoztatás” mikéntjében is elkülönül egymástól. A legtöbb kutatás a szexuális célú kizsákmányolás, a prostitúcióra kényszerítés feltárására törekszik.⁹ Noha a statisztikai adatok alapján kevés számú esetről van a hatóságoknak tudomásuk hazánkban, a holland, a svájci és a német (a cikkekben is idézett) utcákon nagyon sok a magyar lány. Így bár elsöre úgy tűnhet, hogy nem hazai a „magyar” probléma, nagyon is az.¹⁰

6 Gyurkó Szilvia – Virág György: Emberpiac. A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői. Eszter Alapítvány, Budapest, 2009, 28. o. [Eszter-könyvek 1.] 7 Uo. 15. o.

8 Lásd erről a Veszprémi Járásbíróságon tárgyalt, 2013 márciusában elinduló ügyet: A tanukat is védeni kell a berhidai rabszolgaüggyel. Hvg.hu, 2013. március 26. http://hvg.hu/itthon/20130326_A_tanukat_is_vedeni_kell_a_berhidai_rabsz.

A vádlottak terhére rótt bűncselekmények között a kerítés mellett egyebek mellett személyi szabadság megsértésének büntette, kitarottság, sikkasztás, csalás, rablás, zsarolás büntette is szerepel.

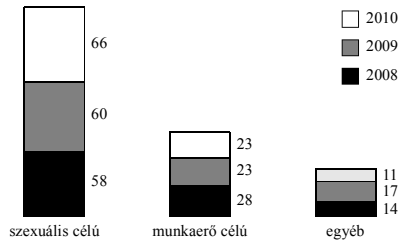
9 Fehér Lenke: Az emberkereskedelem néhány aktuális kérdése. Illegális migráció, embercsempészet, emberkereskedelem. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 42. OKRI, Budapest, 2005, 210–233., 217. o.

10 Lásd a MONA Alapítvány kutatását: Valkai Nikoletta: Magyarország adja a legtöbb örömlányt Hollandiának. Index.hu, 2011. szeptember 23. http://index.hu/bulvar/2011/09/23/magyarorszag_adja_a_legtobb_oromlanyt_hollandianak/

A munkaerő-kizsákmányolásról még kevesebb adat áll rendelkezésre, sajnálatosan kevés tanulmány készült erről problémáról annak ellenére, hogy nemzetközi és nemzeti szinten is mutatkoznak egyre aggasztóbb jelek.

Az Eurostat 2013-ban publikálta az európai emberkereskedelemmel kapcsolatban összegyűjtött adatokat.¹¹ Ennek alapján a kizsákmányolás formái jellemzően *szexuális célzatiak*, sőt a számuk 2008 és 2010 között emelkedett (*ábra*).

A kizsákmányolás különböző formáinak megoszlása 2008 és 2010 között (%)

Az is egyértelmű az európai adatok alapján, hogy a kizsákmányolás formái genderspecifikusak: a szexuális kizsákmányolást jellemzően *nők és lányok* (96 százalék), a munka (77) és az egyéb (38) célút pedig *férfiak* sérelmére valószínűsítják meg.¹²

Magyarországon 2010-ben 8, 2011-ben 18, 2012-ben 22 esetet regisztráltak emberkereskedelem bűntetteként. Az elkövetők száma is igen alacsony: 2010-ben 14, 2011-ben 32, 2012-ben 18 főt mutat a kriminálstatisztika.¹³ A csekély szám azonban nem nyugtathat meg senkit. Ez sokkal inkább arra enged következtetni, hogy kevés bűncselekmény jutott a hatóságok tudomására, és arra is, hogy a jelenség alapos vizsgálatakor, mint említettük, nem csupán a kriminálstatisztikai adatokat kell figyelembe venni.

Az Egyesült Államok emberkereskedelem elleni hivatala minden évben kiad egy jelentést az emberkereskedelem jelenségéről az egyes országokra vonatkozóan, ez az úgynevezett *TIP riport*.¹⁴ Ebben az szerepel, hogy Ma-

¹¹ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/docs/20130415_thb_stats_report_en.pdf

¹² Fehér Lenke: Az emberkereskedelem komplex problémája. Állam- és Jogtudomány, 2012/4., 397–420., 413. o.

¹³ Vö. az 1999 és 2003 közötti adatokkal: 1999-ben 2, 2003-ban 19 emberkereskedelem bűncselekményt rögzített a statisztika; Fehér Lenke (2005): i. m. 227. o.

¹⁴ A 2013-as jelentések itt olvashatók: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/index.htm>. A magyar helyzetre vonatkozó jelentés: <http://www.state.gov/documents/organization/210739.pdf>

gyarországról prostitúciós céllal a nőket és a gyermekeket jellemzően Hollandiába, Svájcba, az Egyesült Királyságba, Dániába, Németországba, Ausztriába, Norvégiaiba, Spanyolországba, Írországra, Belgiumba, Görögországba és az Egyesült Államokba viszik, és jellemzően *roma származású áldozatokról* beszélhetünk.¹⁵ (Megjegyzendő: a 2013-as TIP-jelentés már elismerően szól az eddig megtett lépésekről, ám hazánk továbbra is a második csoportban szerepel.)¹⁶

Az emberkereskedelem magyar áldozatai leginkább az ország társadalmi-gazdasági szempontból lemaradó területein, mélyszegénységben élnek, illetve onnan származnak, jól körülhatárolhatók ezek a kibocsátó gócpontok, elég egyértelmű jelzés erre a „Nyíregyháza” utca Amszterdamban; az északkeleti megyékben élő (sok esetben roma) nők veszélyeztetettségé a szexuális kizsákmányolás szempontjából különösen jelentős.¹⁷ Az emberkereskedelem áldozatává válók szinte mindegyike alacsony iskolai végzettségű, a kecsgetőnek tűnő ajánlattal a munkanélküliségből, a kilátástalanságból igyekezett kitörni, sok esetben rosszabb helyzetbe kerülve ezzel.¹⁸

Az emberkereskedelem jelensége hazánkban is holisztikus megközelítést, megoldásokat igényel. A varsói egyezmény ratifikálásával az utóbbi évek egyik fontos dokumentuma vált a hazai jogrendszer részévé, az, amelyik az emberkereskedelemmel kapcsolatos, legfrissebb uniós dokumentumok alapja.

A varsói egyezmény ratifikálása

2005. május 16-án írták alá Varsóban azt az egyezményt, amelyet 2013. március 4-én fogadott el a magyar Országgyűlés. Ez a 2013. évi XVIII. törvény, az *Európa Tanács emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezményének* kihirdetéséről.¹⁹ Az egyezményt 2005. május 16-án fogadták el, 2013-ban végül hazánk is ratifikálta.

¹⁵ <http://www.state.gov/documents/organization/210739.pdf>, p. 192.

¹⁶ Az országokat három csoportba sorolják, a „legjobb” az első csoport. Az első csoportba sorolt országokban is létezik emberkereskedelem, de a kormányzat hatékonyan lép fel ellene, megfelelő háttérrel teremt a fellépésnek.

¹⁷ Solt Ágnes: Az emberkereskedelem áldozatai segítő intézményrendszer működési jellemzői – egy kvalitatív kutatás eredményei. In: Gyurkó Szilvia – Virág György: i. m. 42–43. o.

¹⁸ Erről bővebben lásd Solt Ágnes: Uo. 30–56. o.

¹⁹ Az Emberkereskedelem elleni küzdelem szakértői csoportja (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings; Greta) kíséri figyelemmel az egyezmény felek által történő végrehajtását. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp

A varsói egyezmény az ENSZ palermói egyezményéhez²⁰ képest új elemként az *áldozat* fogalmát is definiálja.²¹

4. cikk: „az „emberkereskedelem”: személyek *kizsákmányolás* céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával. A *kizsákmányolás* magában foglalja legalább a prostitúció révén történő *kizsákmányolást* vagy a szexuális *kizsákmányolás* más formáit, a kényszermunkát vagy szolgáltatásokat – a rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot is ideértve –, és a szervek kivételét;

b) az „emberkereskedelem” áldozatának a jelen cikk a) pontjában meghatározott, szándékos *kizsákmányolás*ába való beleegyezése nem vehető figyelembe, ha az a) pontban szereplő elkövetési módok bármelyikét alkalmazták;

c) egy gyermek *kizsákmányolás* céljából történő toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása „emberkereskedelemnek” minősül még akkor is, ha az nem jár a jelen cikk a) pontjában szereplő elkövetési módok alkalmazásával;

d) „gyermeknek” minősül minden tizennyolcadik életévét be nem töltött személy;

e) „áldozatnak” minősül minden természetes személy, aki sértette a jelen cikk szerint meghatározott emberkereskedelemnek.” (A szerző kiemelési. – W. Sz.)

Számos újdonság jelenik meg a varsói egyezményben az ENSZ korábbi egyezményéhez képest: míg az ENSZ-egyezmény emberkereskedelem elleni jegyzőkönyve a *bűnmegelőzésre* helyezi a hangsúlyt, addig az Európa Tanács egyezménye az emberkereskedelmet mindenekelőtt az *emberi jogok megsértéseként határozza meg*, és kiemeli az áldozatvédelem fontosságát.

Ez az egyezmény egyértelműen az áldozatok segítésére és emberi jogaik védelmére összpontosít, a 19. cikk: *Az áldozat kizsákmányolásának bűncselekménnyé nyilvánítását emeli ki. „Felek megfontolják olyan jogalkotási és egyéb intézkedések elfogadását, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a nemzeti jogban bűncselekménnyé nyilvánítsák a 4. cikk a) pontjában meghatározott*

²⁰ Erről lásd Fehér Lenke (2005): i. m. 217. o.

²¹ Somssich Gabriella: Magyarország erőfeszítései az emberkereskedelem elleni küzdelemben. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 2007/8., 1. o.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2007/VIII/somssich.pdf>

szolgáltatások kizsákmányolási célból történő igénybevételét annak tudatában, hogy az érintett személy emberkereskedelem áldozata.”

Az egyezménynek széles köru az alkalmazási területe: az emberkereskedelem minden formájára kiterjed; a nemzeti és a nemzetközi, a szervezett bűnözéssel kapcsolatos és az attól független megjelenésére is hangsúlyt helyez.

Emellett az emberkereskedelem összes áldozatára vonatkozik: az egyezmény alkalmazandó minden áldozatra, függetlenül attól, hogy férfi, nő vagy gyermek az illető.

A IV–V. fejezet a büntető anyagi jogi, illetve a nyomozás, vádemelés, büntetőeljárás-jog szabályait rögzíti. Ebben az egyezmény kiemeli: *az eljárás ne függjön az áldozat bejelentésétől vagy feljelentésétől*. Emellett átfogó jogi keretet állít fel az áldozatok és a tanúk védelme érdekében.

Továbbá hatékony és független ellenőrző rendszert hoz létre; valamint kögens rendelkezéseket tartalmaz, és túlmutat a többi nemzetközi szerződésben megállapított minimumkövetelményeken.

Az egyezmény által meghatározott követelményeknek hazánk 2013 eleje óta megfelel. A 2012. évi C. törvény (Btk.) elfogadásával, az emberkereskedelem tényállásának újrakodifikálásával (192. §), valamint az emberkereskedelem áldozatainak azonosítási rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet elfogadásával 2012 végére lezárult a 2011/36/EU irányelv implementálása, amely lényegi elemeit tekintve a varsói egyezményre épül, illetve annak vívmányait viszi tovább.

Az utóbbi két évben két uniós dokumentum látott napvilágot az emberkereskedelem kapcsán, amelyek jelentős előrelépést mutatnak a jelenség megközelítése, megelőzése, kezelése tekintetében. Az egyik az említett 2011/36/EU irányelv, a másik az új európai uniós stratégia.

2011/36/EU irányelv (2011. április 5.)²²

Az emberkereskedelmet az Európai Unió Alapjogi Chartája kifejezetten tiltja²³, és az unió a szóban forgó jelenség elleni küzdelmet a stockholmi program²⁴ egyik prioritásává tette.

²² Fehér Lenke (2012): i. m. 397–420. o.

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/jl0058_hu.htm vö. Fehér Lenke: Uo. 412–419. o.

²³ 2007/C303/01. 5. cikk.

²⁴ 4.4.2. fejezet.

Ez az irányelv az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2002/629/IB kerethatározatot váltotta fel. Azáltal, hogy a korábban bemutatott varsói egyezményt követi, a *kizsákmányolás* más formáira is kiterjed, tágabb értelmű fogalom meghatározást fogad el a jelenségre vonatkozóan. Az irányelv legfontosabb célkitűzése, hogy az emberkereskedelem minden formáját a leghatékonyabb intézkedésekkel kezeljék.

Az irányelv olyan jogi aktus, amely konkrét célokat tűz a tagállamok elé, a megvalósítás módjának kiválasztását azonban a tagállamokra bizza. Az irányelvek csak végső határidőt állapítanak meg arra nézve, meddig kell a bennük foglalt célkitűzéseket a nemzeti jogba átültetni, így lehetőséget adva a sajátos nemzeti körülmények figyelembevételére.

A bemutatott irányelv 2011. április 15-én lépett hatályba, az implementálás határideje a tagállamokban 2013. április 6. volt, a határidőnek csupán hat ország tett eleget, köztük Magyarország.²⁵

Ez az irányelv európai uniós szintű minimumszabályokat vezet be az emberkereskedelem területén a bűncselekményi tényállások és szankciók meghatározására vonatkozóan. Ezenkívül az említett jelenség hatékonyabb megelőzését és az áldozatok védelmének megerősítését célzó intézkedésekről rendelkezik.

Az irányelv utal az emberkereskedelem *genderspecifikus* különbségeire, a rájuk adandó válasz differenciálásának szükségességére.

„Ez az irányelv elismeri az emberkereskedelem nemektől függő jellegét, továbbá azt, hogy a férfiakkal és a nőkkel különböző célokból kereskednek. Ezért adott esetekben a segítő és a támogató intézkedéseknek is figyelemmel kell lenniük a nemek közötti különbségekre. A »kényszerítő« és »ösztönző« tényezők az érintett ágazatok – így például a szexiparhoz kapcsolódó emberkereskedelem vagy a munkaerő kizsákmányolása céljából, például az építő ipar, a mezőgazdaság vagy házi kényszerszolgálat terén folyó emberkereskedelem – szerint eltérhetnek.»

Az irányelv a minimumszabályokat állapítja meg a bűncselekmény tényállására és a szankciókra vonatkozóan, valamint közös rendelkezéseket vezet be a bűncselekmény megelőzésére és az áldozatok védelmének megerősítése érdekében.

A varsói egyezmény alapján az irányelv is kiemeli: *„Az emberkereskedelem bűncselekményének ügyében folytatott nyomozás és büntető eljárás eredményességének biztosítása érdekében ezek megindítása elviekben nem függhet*

²⁵ Dánia nem alkalmazza ezt az irányelvet.

a sértett bejelentésétől vagy vádemelésétől, sőt attól sem, hogy a sértett visszavonta a vallomását (9. cikk). Amennyiben a bűncselekmény jellege azt szükségessé teszi, a büntető eljárás lefolytatását a sértett nagykorúvá válását követően még kellő ideig lehetővé kell tenni.” (A szerző kiemelései – W. Sz.)

Az irányelv átveszi a varsói egyezmény több elemét. Büntetendőnek minősíti a személyek kizsákmányolás céljából történő toborzását, szállítását, átadását, rejtegetését vagy fogadását, beleértve az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását.

A kizsákmányolás az irányelv alapján a következőket foglalja magában:

- a prostitúció révén történő kizsákmányolás vagy a szexuális kizsákmányolás más formái;
- a kényszermunkát vagy -szolgáltatásokat (a koldulást, a rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgaságot, a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolást, illetve a szervek kivételét is ideértve).

Kizsákmányolás akkor merül fel, ha az adott személlyel szemben kényszert alkalmaztak (fenyegetéssel, erőszakkal, emberrablással, csalással, megtévesztéssel stb.); és a kényszer megítélésekor az áldozat beleegyezése irreleváns.

Az irányelv alapján amennyiben az áldozat 18 év alatti (gyermek), a kizsákmányolásra irányuló cselekmények még akkor is automatikusan emberkereskedelemnek minősülnek, ha az előzőekben említett kényszerítő eszközök egyikét sem alkalmazták.

Az irányelv minimumszabályokat állapít meg a bűncselekményi tényállásokra és a szankciókra vonatkozóan, és közös rendelkezéseket vezet be a bűncselekmény megelőzése és áldozatai védelmének megerősítése érdekében.

A varsói egyezmény büntetéseit követve az irányelv által rögzített szankciók az erősödő aggodalom miatt, a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő személyekre, a gyerekekre ügyelve szigorú büntetést szorgalmaz.

A felbujtás, valamint az elkövetéséhez nyújtott bűnszegély és az emberkereskedelem kísérlete büntetendő.

Az irányelv ennek megfelelően az említett bűncselekmények büntetési tételének felső határát legalább öt év szabadságvesztésben állapítja meg, illetve tíz évben, amennyiben fennállnak a következő terhelő körülmények (a 4. cikk alapján):

- a bűncselekményt különösen kiszolgáltatott áldozatok sérelmére követték el (a gyermekek mindig ebbe a kategóriába tartoznak);
- a bűncselekményt bűnszervezet keretében követték el;

- a bűncselekményt úgy követték el, hogy az szándékosan vagy súlyos gondatlanságból az áldozat életét veszélyeztette;
- a bűncselekményt súlyos erőszakot alkalmazva, vagy az áldozatnak különösen súlyos sérelmet okozva követték el.

Az irányelv alapján a jogi személyek is felelősségre vonhatók, amennyiben a bűncselekményeket vezető tisztséget betöltő személy követte el a jogi személy nevében. Ugyanez vonatkozik arra az esetre, ha az említett személy általi felügyelet vagy ellenőrzés hiánya lehetővé tette, hogy egy neki alárendelt személy az adott bűncselekményeket elkövesse (5. cikk).

A jogi személyekkel szemben kiszabható szankciók büntetőjogi vagy nem büntetőjogi pénzbüntetéseket, valamint más szankciókat foglalhatnak magukban, például a bírósági felügyelet alá helyezést vagy a végelszámolást (6. cikk).

Az emberkereskedelem során komoly jövedelemre tesznek szert az elkövetők. Ezért az irányelv lehetőséget biztosít arra, hogy az emberkereskedelemből származó bevételeket a hatóságok lefoglalják, illetve elkobozzák (7. cikk).

A tagállamok dönthetnek úgy, hogy nem indítanak büntetőeljárást, és nem szankcionálják az emberkereskedelem áldozatait a rájuk kényszerített bűncselekményekben való részvételért (8. cikk).

Az elkövetőkkel szembeni büntetőeljárás tekintetében az irányelv rendelkezik többek között arról is, hogy a tagállamok büntetőeljárását indíthatnak saját állampolgáraik ellen az unió másik tagállamában elkövetett bűncselekmények ügyében, továbbá a szervezett bűnözés elleni, jellegzetes nyomozási eszközökhöz, például telefonlehallgatáshoz folyamodhatnak (10. cikk).

A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az áldozatoknak a büntetőeljárást megelőzően, annak folyamán és azt követően segítséget és támogatást nyújtsanak ahhoz, hogy gyakorolhassák azokat a jogokat, amelyeket büntetőeljárások keretében a sértetti jogállás biztosít számukra. Ez a segítségnyújtás jelenthet többek között szálláslehetőséget, orvosi ellátást, azon belül pszichológiai segítségnyújtást, de tájékoztatást, valamint szükség esetén fordítói és tolmácsolási szolgáltatásokat is. A gyermekek – mint különösen kiszolgáltatott áldozatok – számára kiegészítő intézkedéseket kell biztosítani, például fizikai és pszichoszociális segítségnyújtást, az oktatási rendszerhez való hozzáférést, valamint adott esetben gyám vagy képviselő kijelölésének lehetőségét (11. cikk).²⁶

A nyomozás és a büntetőeljárás során az áldozatoknak megfelelő védelemben kell részesülniük, ideértve a – szükség esetén költségmentes – segítség-

²⁶ Az irányelvnek ezt a cikkét az emberkereskedelem áldozatai azonosítási rendjéről szóló, 2013. január 1. óta hatályos 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet szabályozza.

nyújtáshoz és jogi képviselőhez, valamint adott esetben a tanúvédelmi programhoz való hozzáférést. Kerülendő az áldozat további megrázkódtatása, meg kell kímélni például a vádlottal való bármely érintkezéstől. A gyermekekre különleges intézkedéseket kell alkalmazni, egyebek között a kihallgatásuk feltételei tekintetében. Őket erre kiképzett személyeknek haladéktalanul, megfelelő helyiségekben kell kihallgatniuk (12. cikk).

Az emberkereskedelem gyermekáldozatairól külön cikkeken rendelkezik az irányelv, a nekik nyújtott támogatási, védelmi intézkedések mellett (13. cikk) arról is, hogy milyen módon kell őket megvédeni a nyomozás, illetve a büntetőeljárás során (15. cikk), külön kitér a kísérő nélküli kiskorúaknak nyújtandó támogatásokra is (16. cikk).

Az áldozatok és az elkövetők mellett az irányelv a prevenció fontosságát is hangsúlyozza.

Az emberkereskedelem megelőzése érdekében az irányelv a következőket kéri a tagállamoktól (18. cikk):

- oktatással és képzéssel csökkentsék a keresletet;
- folytassanak tájékoztató és felvilágosító kampányokat;
- részesítsék képzésben az emberkereskedelem áldozataival várhatóan kapcsolatba kerülő hivatalos személyeket;
- fogadják el azokat a szükséges intézkedéseket, amelyek bűncselekményre nyilvánítják az emberkereskedelem áldozatául esett személy – szexuális vagy egyéb – szolgáltatásainak igénybevételét.

A szóban forgó jelenség elleni, uniós belüli küzdelem terén következetes megközelítés garantálása érdekében az irányelv létrehozta az emberkereskedelem elleni fellépések uniós koordinátora tisztségét, ezt 2011 óta a ciprusi *Myria Vassiliadou* tölti be.

Az irányelv szerint a kutatás, a tájékoztatás, a felvilágosítás, az oktatás szerepe kiemelten fontos a kereslet visszaszorításában, továbbá az emberkereskedelem áldozatává válás kockázatának csökkentésében.

Az emberkereskedelem felszámolására irányuló európai uniós stratégia²⁷

Mint láttuk, a varsói egyezmény alapelvei után 2011-ben az uniós elfogadta a 2011/36/EU irányelvet. Számos uniós jogi aktus rendelkezik az emberkeres-

²⁷ COM (2012)286 final

kedelem elleni fellépésről, számos esetben ismétlések és átfedések is előfordultak. Éppen ezért az Európai Bizottság kidolgozott egy uniós stratégiát, amelyben számos új intézkedést fogadott el az emberkereskedelem felszámolására, kiemelt célja ezzel „korunk rabszolgáságának felszámolása”. Az új stratégiával a bizottság koherens keretet szándékozott teremteni a már meglévő és a tervezett kezdeményezésekhez, meghatározva a prioritásokat, némi- leg kiegészítve az irányelvben kijelölt kereteket.

A bizottság elfogadott egy konkrét és gyakorlati lépésekből álló intézkedéscsomagot, amelyet a 2012 és 2016 közötti öt évben kell végrehajtani. Az intézkedések közé tartozik egyebek között az emberkereskedelem elleni nemzeti bűnüldöző szakhatóságok, illetve a határokon átnyúló emberkereskedelem üldözésére hivatott közös európai nyomozó csoportok létrehozása.

Az uniós stratégia a *megelőzésre, az áldozatok védelmére és támogatására*, valamint az *emberkereskedők megbüntetésére* irányul.

A stratégia a következő öt prioritást határozza meg, amelyekre az EU-nak összpontosítania kell:

- az emberkereskedelem áldozatainak beazonosítása, védelme és segítése;
- az emberkereskedelem megelőzésének erősítése;
- az emberkereskedők büntetőjogi felelősségre vonásának fokozása;
- a kulcsszereplők közötti koordináció és együttműködés fokozása, a szakpolitikák koherenciája;
- az emberkereskedelem valamennyi formájával kapcsolatban felmerülő problémákra vonatkozó ismeretek bővítése és e problémák hatékony kezelése.

A stratégia *B* prioritásának egyik intézkedése sürgeti egy magánszektossal foglalkozó platform létrehozását, ennek egyik eleme: 2014-ben megalakul az emberkereskedelem elleni *európai üzleti koalíció*. Ennek keretében vállalkozásokat is bevonnak az emberkereskedelem megelőzésébe, modellek és iránymutatások kidolgozásával az emberkereskedelem áldozatai által nyújtott szolgáltatások iránti *kereslet csökkentése* érdekében.

Az *E* prioritásban az egész EU-ra kiterjedő adatgyűjtési rendszer kifejlesztésének szükségességét hangsúlyozza a stratégia. A bizottság a 2012 és 2016 közötti időszakban várhatóan a tagállamokkal együtt kifejleszt egy az egész unióra kiterjedő rendszert az *életkor és nem szerinti bontásban történő gyűjtéshez* és közzétételhez. Az uniós stratégia hangsúlyozza, hogy a megbízható és összehasonlítható adatok gyűjtése és elemzése nélkül az emberkereskedelem jelenségét nehéz megérteni, megismerni, kiindulási okát feltárni és a megelőzés módjait adekvát módon kidolgozni. Ezért az adatgyűjtés mellett

a kutatást is szorgalmazza a stratégia (beleértve az online toborzás jobb megismerését is).

A régiók bizottságának a stratégiáról készített véleményével egyetértve megjegyzendő, hogy az abban említett multidiszciplináris eljárás mód nyomatékosítása mellett a helyi és regionális önkormányzatok, illetve közösségek kevés helyen kapnak szerepet, kiemelve azt is, hogy a nemzeti multidiszciplináris bűnüldözési egységek működése mellett elengedhetetlen, hogy minden rendőrségnek ismeretei legyenek az emberkereskedelemlről, hogy képes legyen felismerni.²⁸ Kritikaként fogalmazható meg egyebek között, hogy „a stratégia több helyütt nem tesz különbséget az emberkereskedelem különböző formái között”, amely különbségek elengedhetetlenek az intézkedések differenciálásában is.

1351/2013. (VI. 19.) kormányhatározat az emberkereskedelem elleni küzdelemlről szóló 2013–2016 közötti nemzeti stratégiáról

A 2008 és 2012 közötti időszakra szóló 1018/2008. (III. 26.) kormányhatározat 2012 decemberében lezárult, ezért 2013-tól mindenképpen új nemzeti stratégia megalkotására volt szükség. Az előbbieklben bemutatottak alapján az európai környezet is segítséget nyújtott ehhez: az új irányelv és az új uniós stratégia.

2013-ban a jogalkotási folyamatok, az egyezmény ratifikálása és az irányelv implementálása mellett a másik igen jelentős lépés az emberkereskedelem elleni hazai küzdelemlben az *1351/2013-as számú kormányhatározat* megalkotása volt. Ez az emberkereskedelem elleni irányelvhöz és az emberkereskedelem felszámolását célzó európai stratégiához kapcsolódó, valamint az emberkereskedelem elleni küzdelemlről szóló 2008 és 2012 közötti nemzeti stratégiát felváltó stratégiai tervdokumentum egyben *cselekvési terv* is. A 2013 és 2016 közötti időszakra nagyjából félszáz intézkedést fogalmaz meg, felelősöklkel, indikátorokkal, forrásokkal és a megvalósításban szerepet kapó partnerekkel együtt. Az uniós stratégiát és az irányelvet követve, de magyar helyzetre adaptálva készült.

2013 júniusában egy komplex, a jelenség minden oldalát számba vevő stratégia lépett hatályba. A fő kiindulási pont az volt, hogy az egész folyamatot át-

²⁸ A régiók bizottságának véleménytervezete az emberkereskedelem felszámolására irányuló európai uniós stratégiáról (2012–2016). CIVEX-V-035, p. 5.

fogó stratégia készüljön, az áldozatok középpontba állításával: az azonosítástól kezdve az elhelyezésükig, tekintettel az esetleges büntetőeljárás különböző szakaszaira, az ellátórendszerből való kilépésükig, beleértve az utánkövetést is. Az ismételt áldozattá válás elkerülése mellett kiemelt szempont volt az áldozatok másodlagos viktimizációjának elkerülése is, sőt a *reintegráció* hangsúlyozásával a továbblépés, az új élet kezdésének reményével. A prevenció, a felvilágosítás, az információ átadása szintén központi szerepet kapott. Az *adatgyűjtésre* is hangsúlyt helyez a stratégia: hiszen az egyértelmű, hogy a megfelelő reagálás érdekében szükség van pontos, naprakész valós adatokat és tendenciákat mutató, minden területet lefedő, egységes statisztikára. A megszerzett adatok, információk feldolgozása lehetőséget ad egy valóban a tényekre támaszkodó *veszélyzetetettségi térkép* kidolgozására, hogy elkészüljenek a fertőzött területekre fókuszáló megelőző programok, megoldási javaslatok, az ott megjelenő problémákra történő beavatkozás valóban adekvát és megalapozott legyen. A veszélyzetetettségi térkép az adatok alapján készül, láthatóvá téve a kibocsátó területeket az országban, ott milyen jellemzők (például áldozatok, elkövetők, módszer stb.) köthetők össze az emberkereskedelem, illetve az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények megjelenésével.²⁹

Ahogy a vezetői összefoglalóban szerepel: *„Ez alapján egy megfelelő, jól működő áldozatazonosítási, irányítási és védelmi rendszer működtetése, a hatékony megelőzés és tudatformálás, tudatosságnövelés elősegítése, az elkövetők felelősségre vonása, a sértettek, áldozatok jogainak és érdekeinek megóvása, a releváns hazai kormányzati, fél-kormányzati és civil szervezetek közötti koordináció további erősítése mellett a biztonságos visszatérés és a reintegráció lehetőségeinek kormányzati szintű feltérképezése, támogató intézkedések kidolgozása is szükséges.”*

A 2008 és 2012 közötti nemzeti stratégia alapján az emberkereskedelem elleni küzdelemmel összefüggő feladatokat ellátó állami szervek, valamint társadalmi, egyházi és nemzetközi szervezetek részvételével működni kezdett az úgynevezett *koordinációs mechanizmus*. Az előző stratégia e vívmányára épít az új stratégia is, számos intézkedésben számít továbbra is a *mechanizmus* munkájára. A *koordinációs mechanizmus* vezetője a hazai nemzeti koordinátor, *Berta Krisztina* helyettes államtitkár. A mechanizmus ülései elősegítik az érintett szervek közötti információáramlást, az üléseken hatékony, előremutató munka folyik. Az új, nemzeti stratégia 2013. június 20-i hatálybalépése óta megkezdődött a végrehajtásának kidolgozása is.

²⁹ A stratégia A. 4.1-es intézkedése.

Már az ENSZ palermói jegyzőkönyve is kiemelte, hogy a megelőzés a kormányzati és civil oldal közös felelőssége. Éppen ezért hazánkban a nemzeti koordinációs mechanizmus mellett létezik az úgynevezett *NGO kerekasztal* is, amely azokat a civilszervezeteket tömöríti, amelyek az emberkereskedelem áldozataival (is) foglalkoznak, ezzel is megfelelő fórumot teremtve a rendelkezésre álló tapasztalat és jó gyakorlatok megosztásának, a hatékonyság növelése érdekében a problémák feltárására és a kormányzati szereplőkkel való közös megoldás keresésére. Ez a kerekasztal már évek óta működik, 2013-ban több új civilszervezet is kérte felvételét. Érdekesség, hogy ilyen jellegű kezdeményezés korábban nem volt az EU-ban. A bizottság csak 2013 májusában hozott létre egy uniós civil társadalmi platformot az emberkereskedelem ellen.³⁰ Az Európai Bizottság által létrehozott uniós szintű kezdeményezés főként szolgál majd az emberi jogok, a gyermekek jogai, a nők jogai és a nemek közötti egyenlőség, a migránsok jogai és a menekültügyi terén európai, nemzeti és helyi szinten működő civil társadalmi szervezetek számára.

2012. évi C. törvény

Az emberkereskedelem kapcsán is szót kell ejteni a 2012. évi C. tv.-ről. A 2013. július elsején hatályba lépő Btk. 192. §-a a 2011/36/EU irányelvben korábban bemutatott kizsákmányolási célzatot a (2) bekezdésben határozza meg. Mindamellet a normaszövegben nyilvánvalóan nem volt mód a kizsákmányolói magatartások teljes körét felsorolni. Emiatt a törvény, az indokolás szerint „*megfelelő absztrakcióval határozza meg értelmező rendelkezésében a kizsákmányolás fogalmát, miszerint a kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy abban tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés*”.

Az új tényállás az alapeset mellett meghagyja a minősített esetek körét, illetve tovább bővíti azokat a tizennyolcadik, valamint a tizennegyedik életévüket be nem töltött sértettek vonatkozásában. A minősített esetek az irányelvnek megfelelően a (2) bekezdés szerinti emberkereskedelem tényállására épülnek, mivel azok többsége a kiszolgáltatott helyzet speciális, súlyosabb minősítést érdemlő eseteit határozza meg.

³⁰ http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20130603_emberkereskedelem_ellen_hu.htm; az EBESZ által készített, 2013 nyarán publikált jelentés az emberkereskedelem speciális eseteiről, a szervkereskedelemről: <http://www.osce.org/cthb/103447>

Zárszó

2013 mérföldkö az emberkereskedelem elleni hazai fellépésben: a jogalkotóknak több fontos, korábbi elmaradásukat sikerült teljesíteniük. Mindazonáltal a jogi környezet megteremtése, az uniós normákhoz való igazítása csupán az első lépés, a keretet határozta meg. A gyakorlat kialakítása, az érintett szervek közötti kooperáció fejlesztése, a megfelelő, adekvát adatokból leszűrhető tapasztalatok, ismeretek még némi türelmet és időt és sok munkát igényelnek.

Mindenképpen szükséges a nemzeti stratégiában rögzített, széles körű intézkedések megvalósítása, folyamatos monitorozása. Az abban lefektetett célok (már egy részének) elérésével (is) 2016-ra – a mai ismereteink szerint – valóban lényeges előrelépés lehetséges. Kiemelve: ehhez nélkülözhetetlen további, a határokon átnyúló és hazai kutatások ösztönzése és lefolytatása (a Sex Educatio 2012-es Iris projektje ebből a szempontból kiváló és követendő példa).³¹

A jó gyakorlatok kialakítása, a nemzetközies megismerése szintén elengedhetetlen. A hazai szervek közötti együttműködés erősítésének kiváló terepe a *koordinációs mechanizmus* és az *NGO kerekasztal*, ezek hosszú távú, érdemi működése, valamint további szereplők bevonása biztosítottak tűnik.

Szintén fontos az érintett áldozati kör, illetve a lakosság tájékoztatása, noha voltak már kezdeményezések: például *Ne váljon áldozattá külföldön* címmel az Európai Foglalkoztatási Szolgálat (*European Employment Services; EURES*) és az ORFK közös figyelemfelhívó kampánya 2012 nyarán³², a Belügyminisztérium pedig *Fellépés a munkaerő kizsákmányolás ellen* címmel készített videospotot 2013 nyarán.³³

A kampányok mellett szintén elkerülhetetlen tájékoztató kiadványok készítése. Valóban hasznos, elérhető és a célcsoportok számára is érthető módon kell a figyelmüket felhívni a veszélyekre, azoknak pedig, akik már áldo-

31 Iris 2012 – Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban. Helyzetkép és teendő. Sex Educatio Alapítvány, 2012. http://sexeducatio.hu/dokumentumok/Szociális_szolgáltatások_fejlesztése_prostitúcióban_élő_magyar_nők_részére_Magyarországon_és_Svájcban.pdf

32 <http://biztonsagpiac.hu/ne-valjon-aldozatta-kulfoldon-kozos-kampanyt-indit-az-eures-es-az-orfk> ; <http://emberkereskedelem.kormany.hu/ne-legyen-aldozat>

33 A 30-CE-0329866/00-14 számú, *Integrált megközelítés a munkaerő kizsákmányolás megelőzésében a kitudulási és célsországokba* című, az Európai Bizottság által finanszírozott projekt keretében készült film itt látható: https://www.youtube.com/watch?v=NoShReCIId4&feature=player_embedded. A projektről bővebben: <http://emberkereskedelem.kormany.hu/integralt-megkozelites-a-munkaero-kizsakmalyolas-megelozesere-a-szarmazasi-es-a-celorszagokban>

zattá váltak, a fontos telefonszámok és elérhetőségek mellett fontos részletesen tárgyalni a jogaikat és lehetőségeiket.³⁴

Az emberkereskedelem mélyebb okokra vezethető vissza, ezeket a jogszabályok önmagukban nem oldják meg. Az emberkereskedelem csökkenéséhez, a bevezetőben idézett cikkekben lefestett riasztó magyar gond feloldásához sokkal komplexebb, a jogszabályokon, sőt (az egyébként a jelenséget összetettségében kezelő) stratégián túlmutató válasz szükséges: elengedhetetlen egy hosszú távra tervező, a probléma gyökereit megragadó, arra adekvát válaszokat adó társadalom-, szociál- és gazdaságpolitika, hogy ez az emberi jogokat mélyen sértő bűncselekmény (is) megfékezhető legyen.

³⁴ <http://emberkereskedelem.kormany.hu/gyanus-jelek>